

Kajetan Kovič

Ljubljana

MOJ POGLED NA KNJIŽEVNOST ZA OTROKE

Pisati poezijo ali literaturo za otroke ni nič drugega kot pisati poezijo ali literaturo nasploh. Mladinska književnost je ena izmed zvrsti književnosti, ki ima prav tako svoje zakonitosti, kot jih ima vsaka poezija, proza ali dramatika. Dobra mladinska knjiga je prav tako zanimiva za otroka kot za odraslega. Podcenjevanje mladinske književnosti kot drugovrstne zvrsti, ki jo lahko piše vsak, je podcenjevanje literarnega dela nasploh.

Vse izrečene teze so v dvajsetem stoletju prodrle v splošno zavest in trdimo lahko, da je zaradi tega to stoletje postalo zibelka nove in predvsem množične mladinske književnosti. K temu je pripomoglo tudi večje upoštevanje otrokove osebnosti v splošnem družbenem življenju, višja raven izobrazbe v širokih družbenih plasteh in v nemajhni meri razvoj tiskarstva in njegovih modernih tehnik.

Mladinska književnost kot polnokrvna zvrst je torej, kljub sijajnim izjemam iz preteklosti, plod moderne dobe. To je navsezadnje razvidno tudi iz tega, da je kritika do nedavnega ni upoštevala v enaki meri kot književnost za odrasle in da za tradicionalno literarno zgodovino še danes predstavlja nekakšno motečo, hibridno zvrst, ki jo uvršča, če jo že mora, nekam na rob svojega področja. Vendar je takšna usoda sleherne novosti, znamenja pa kažejo, da se v splošni zavesti tudi tu nekaj premika, da v zmeraj večji meri izhajajo časopisi in revije, ki gojijo teorijo in kritiko mladinske književnosti in se tako tudi na tem področju uvaja enakopravnost, o kateri pisci in bralci že dolgo ne dvomijo.

Vse te načelne misli na začetku tega spisa navajam predvsem zato, da bi povedal, kako se poetika mladinske literature šele oblikuje, kako sem si sam, ko sem se začel s to zvrstjo ukvarjati, moral pomagati zgolj s prakso redkih pesnikov za otroke pred mano in z ustvarjalnimi spodbudami kolegov.

Moji začetki na tem področju so bili povsem naključni. Leta 1952 me je urednik *Pionirskega lista* v Ljubljani povabil, naj mu napišem kakšno otroško pesem. Ker sem bil študent in sem potreboval denar, sem mu rad ustregel. Začel sem opazovati otroke na dvorišču velike hiše na Prulah, kjer sem takrat stanoval, in iz tega konkretnega gradiva so nastale moje prve otroške pesmi. Pisal sem tudi razne prigodnice za šolske praznike in proslave. Honorar, ki sem ga za to dobival, mi je nadomeščal štipendijo.

Te pesmi so imele vrsto slabosti. Bile so predolge, bolehole so na pomanjkanju domišljije in marsikdaj so skušale nehote preveč posnemati tradicionalno otroško poezijo, kakršno sem imel v zavesti še iz osnovne šole, bodisi v na-

rejeni naivnosti ali v vzgojnih poantah. Vendar sem se že zgodaj zavedel, da je ena bistvenih lastnosti dobre pesmi za otroke humor. To sem opazal tudi v ljudskih motivih, pri Levstiku in Župančiču in še zlasti pri Tonetu Pavčku, s katerim sva hkrati začela pisati otroško poezijo, le da je njemu šlo to mnogo bolj od rok. Poleg omenjenih sem takrat poznal samo še Zmajeve pesmi in pa verzifikacije Wilhelma Buscha.

Prvi korektiv te moje precej razpuščene otroške poezije so predstavljali nastopi po šolah. Tukaj sem čutil, kaj je šlo v prazno in kje sem zadel v polno. Ugotovil sem tudi, da je poezija za otroke izrazito ustna, govorna poezija. Medtem ko prozo berejo, poezijo otroci zvečine poslušajo, bodisi da jo bere avtor na literarnem nastopu, bodisi da se je v šoli učijo na pamet, jo pri uri jezikovnega pouka berejo na glas kot govorno vajo ali jo deklamirajo na šolskih proslavah. Zaradi tega mislim, da so pri otroški pesmi zelo važni zvočni efekti, saj so pri govorjenem tekstu marsikdaj celo primarnejši od vsebinskih. Aliteracije, rime, anafore, geminacije, refreni, predvsem pa učinkovit ritem ustvarjajo po navadi med poslušalci pravo »temperaturo«, bodisi kot samostojno učinkujoči elementi, bodisi kot močna podpora pomenski zgradbi.

Druga izboljšava, če smem tako reči, je prišla v mojo otroško poezijo, ko sem začel pisati o svojih otrocih. Prej sem gledal otroke in njihove igre predvsem od zunaj kot opazovalec, zdaj pa je ta objektivna resničnost začela postajati subjektivno doživetje. Ob svojih otrocih sem se ponovno učil otroške govorice in otroškega sveta, ki sem ju medtem že precej pozabil. Pri tem mi je bilo še zlasti pomembno novo doživetje otroške igre. To sem skušal čimbolj prenesti tudi v literaturo. Ugotovil sem, da se otrok giblje ves čas na meji med resničnostjo in domišljijo, da to mejo zmeraj prestopa, oziroma da je sploh ne občuti: mejo vidimo mi, odrasli, otrok pa živi v enotnem svetu, v katerem so enako resnični ljudje, živali, igrače in bitja iz pravljic. Mislim, da je za avtorja pri tem važen predvsem občutek za mero: kot ne sme biti realnost presuhoparna, tako tudi fantazija ne sme pretiravati. Otrok v življenju svojo domišljijo ves čas konfrontira z resničnostjo, zato mora tudi literatura ohranjati stik z verjetnostjo.

Ob književnosti za otroke se še zmeraj postavlja vprašanje poučnosti ali vsaj vzgojnosti. Tu sem načelno proti vsakršni apriorni tendenci in uveljavljam to načelo tudi v konkretnem pisanju, čeprav to ni zmeraj lahko, ker smo odrasli v vsakdanjem življenju navajeni, da otroke »vzgajamo«. Otrokova prva izkušnja je življenje samo, literatura pa je lahko le zgled te izkušnje. Izkušnja mora biti prva tudi pisatelju, napak je, če postopek obrne in si na začetek postavi »vzgojni smoter«. Najbrž je dobra literatura tudi vzgojno uporabna. Toda to sledi zmeraj post festum in je stvar pedagogov in ne stvar pisatelja. Literatura naj mladega bralca čustveno odpira in bogati, zadovoljuje naj njegovo željo po aktivnosti in mu vzbuja domišljijo ter ga s tem navaja na širše in bolj odprto mišljenje.

Humor, zvočnost, igra, izkušnja — vse to skušam izraziti v svoji poeziji in prozi, ki jo pišem za otroke. Zdaj prevladuje en element, zdaj drugi, predvsem pa se skušam čim bolj znebiti svoje »odrasle« vednosti, izogibam se pre-soji stvari ter jih skušam živeti, kot jih živijo otroci sami. Skušam govoriti barvito in nazorno, z anekdoto in besedno komiko vabim bralčevo ali poslušalčevo pozornost, dogodkom pa puščam, da pričajo sami zase brez odvečnega avtorskega komentarja. Bilo bi idealno, če bi lahko zdaj kot odrasel tako **pisal**, kot sem kot otrok **bral**. Skušam spet doživeti tisto svojo zgodnjo občutljivost, a se mi zmeraj ne posreči. Toliko plasti se z leti naloži na naše otroštvo, da ga včasih

komaj še poznamo. Ne znamo in morebiti si včasih tudi ne upamo povedati sedanjim otrokom, kakšni otroci smo bili mi. Ampak v tej zadregi so najbrž skrite že težave jezika kot takega. Otrok čuti, ves njegov jezik je v glavi, pisatelji in pesniki pa skušamo povedati, naš jezik je v besedah. Te pa so zmeraj samo del celote in zato nezadostne.

Summary

The writer Kajetan Kovič explains that he tries to express humour, music, games and experience in his poetry and prose for children. Very early he realized that an essential feature of a good poem for children is humour. He came to conclusion that poetry for children is essentially a spoken poetry, that is why the sound effects and rhythm are very important. With his own children he experienced again the children games, which he tries to transfer into literature. He refuses every apriori tendency, for the writer has to procede from his own experience. To write poetry or literature for children is just the same as to write poetry or literature in general.